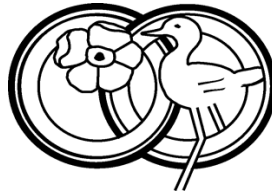

OBSERVATIE

CONTACTORGAAN

LANDSCHAPSVERENIGING "DE KRINGLOOP"

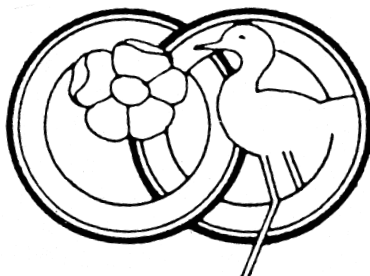

JAARGANG 38
2011 NR 3

OBSERVATIE

tweemaandelijks contactorgaan van

Jaargang 38 (2011) nr. 3

In dit nummer:

- Middagexcursie naar Luzenkamp
door Leo Koster 2
- Dagexcursie naar Stramproy en omgeving
door Jan Hermans 4
- Wolf
door Leo Koster 6
- Zonnebadende vossen
door Leo Koster 11
- Het groene kruis, deel 3
door René Theunissen 15
- Nachtgezag
door Marianne Vos 19
- Aandacht voor Andrena
door Marianne Vos 20
- Zandbijen
door Jan Hermans 22

LÜSENKAMP

door Leo Koster

Landschapsvereniging "De Kringloop" uit Linne houdt een internationale middagwandeling op zondag 29 mei 2011 van 14.00-16.30 uur. Startplaats: Fletcher Landhotel Bosrijk Roermond, voorheen Golden Tulip Landhotel Cox, Maalbroek 102 te Asenray. Lengte ongeveer 9½ km en bijna geheel op Duits gebied. Iedereen wandelt mee op eigen risico en verantwoordelijkheid.

De wandeling voert u door een bosrijke en glooiende omgeving waarbij naaldbomen de boven- toon voeren, waar de das zijn burcht heeft, waar het wilde zwijn mag wroeten en een modderbad

mag nemen, waar de havik *kèkkèrt*, waar het ree zijn pootafdrukken laat zien, waar de kruisbek sparkegels onderhanden neemt en waar de zwarte specht zijn zware roffel laat horen. Via unieke grenspalen wandelen we de deelstaat Noordrijn-Westfalen binnen, één van de 16 deelstaten die Duitsland rijk is. In de Lüse-kamp wordt stil gestaan bij het monument ter nagedachtenis aan 14 gefusilleerde mannen.

In december 1944 werden door de Duitse bezettingsmacht o.a. in Roermond razzia's gehouden om onderduikers op te sporen. In Roermond werd, na verraad, aan de Scheidingsweg en bij de meisjesschool aan het Schoolpad 14 onderduikers (tussen de 16-48 jaar oud) opgespoord. Op 24 december 1944 werden ze ter dood veroordeeld door de kogel en op de 2e en 3e kerstdag 1944 werd dit vonnis in de Lüse-kamp voltrokken. Op 2e kerstdag werden 12 onderduikers, 11 mannen/jongens met een schop op de schouder en één gewonde

onderduiker op een wagen getrokken door een paard, begeleid door zeven zwaar bewapende Duitse militairen. Op ongeveer 500 meter van dit Monument moesten zij hun eigen graf graven met schop en pikhouweel want de grond was bevroren. Na dit zware werk werden ze ter plekke vanaf twee meter afstand geëxecuteerd, dit gebeurde in drie keer voor steeds 4 personen. Elk slachtoffer kreeg ook nog een kogel door het hoofd. Op de 3^e kerstdag worden nog eens twee jonge mannen op diezelfde plek neergeschoten. In augustus 1947 werden de lijken pas gevonden en opgegraven en herbegraven op het kerkhof "Tussen de Bergen" te Roermond.

We zien loopgraven, een tankgracht en bunkers. We zien het degelijk hekwerk van het voormalig militair vliegveld Brüggen. De bouw en aanleg van dit 8,8 km² grootte militaire vliegveld op een moerassig gebied gelegen tussen een groot boscomplex vond plaats van februari 1952 tot juli 1953. De lengte van de start c.q. landingsbaan was 3 km.

Via nieuwe viaducten steken we veilig de drukke autoweg Roer-

mond-Elmpt over. Via Tackebenden en een zandafgraving en een herplaatste bunker, wandelen we verder.

Deze bunker stond in c.q. net langs een tankgracht en in de weg bij de aanleg van de nieuwe autoweg (Roermond-Elmpt), in totaliteit is deze bunker overgebracht naar hier. Deze bunker, Ringstand, type 58 c, wordt bij ons Tobruk-bunker genoemd. Tobruk is een havenplaats in Libië gelegen aan de Middellandse Zee. In 1941 werden deze soort bunkers aldaar voor het eerst gebouwd door het Italiaanse leger. De bunker is van gewapend beton met een achthoekige verhoging voorzien van een rond gat met een doorsnee van 80 cm, meestal bezet door 1 persoon als observatie-post.

Een ecoduct zorgt ervoor dat dieren veilig de druk bereden autoweg Roermond-Elmpt kunnen oversteken. Uiteraard worden we begeleid door prachtige vogelgeluiden.

Uw gidsen; Leo Koster en Antoinette van Oosten.

Telefonische informatie: 0475-326748.

DAGWANDELING OP ZATERDAG 25 JUNI OMGEVING STRAMPROY

Op zaterdag 25 juni combineert Landschapsvereniging De Kringloop archeologie met natuur. Op deze dag wandelen we vanuit Tungalroy, een kerkdorp tussen Weert en Stramproy, naar interessante Romeinse vondsten uit het verleden en vermengen deze historische feiten met de kennis van het huidige landschap. Deze excursie is alleen voor leden. De excursie start om 10.00 uur vanaf het Sint Barbaraplein in Tungalroy. Onder leiding van archeoloog Jan Roymans (bij verschillende Kringlopers bekend van een boeiende lezing in 2010) zullen we een aantal boeiende historische plekken bekijken, zoals de Romeinse brug. Het natuurhistorisch gedeelte wordt verzorgd door John Hannen en Jan Hermans. Daar het een dagwandeling is,

wordt de deelnemers verzocht zelf te zorgen voor een lunchpakket en drank. Tijdens de tocht wordt onderweg op een geschikte locatie gepicknickt. Draag prettige stevige wandelschoenen. De dagwandeling eindigt tussen 15.00 en 16.00 uur.

Romeinse brug

Tijdens graafwerkzaamheden aan de Tungalroyse beek in 2005 hebben archeologen resten gevonden van een houten brug die dateert van rond het begin van de jaartelling. De brug werd ontdekt bij graafwerkzaamheden die het Waterschap Peel en Maasvallei aan de Tungalroyse Beek heeft uitgevoerd. Een groot deel van het beektraject is weer herschapen in een meer natuurlijke vorm. Zo zijn de ernstig vervuilde oevers van de beek

gesaneerd en heeft de Tungelroyse beek op diverse plaatsen weer meanders teruggekregen.

Tijdens het graven bleek waarom de Romeinen juist hier een brug bouwden. Het beekdal is ter plekke smal en het was daarom ideaal om hier de beek over te steken. Van de brug, waren over een lengte van 50 meter, nog twee rijen palen goed zichtbaar. Deze palen zijn zo goed geconserveerd gebleven onder de lagen leem en klei. De dwarslatten van de brug waren niet meer aanwezig, maar op basis van de bestudeerde resten kan worden opgemaakt dat het pad en de brug ongeveer twee meter breed moeten zijn geweest. In de directe omgeving van de brug zijn ook andere metalen voorwerpen uit de Romeinse tijd aangetroffen zoals Romeinse munten,

kledingspelden of fibulae, een ijzeren bijl en zelfs een zeer zeldzame Keltische munt.

De vondst van een dergelijke brug is zeer bijzonder, omdat dergelijke houten constructies op veel plaatsen niet meer bewaard zijn gebleven. Deze vondst geeft een goed beeld en indruk over het wegverkeer rond het begin van onze jaartelling. De brug is in situ (op de plaats waar deze is gevonden) weer worden toegedekt. Op deze plaats is voor het publiek door middel van een informatiebord en het aanbrengen van enkele houten palen weergegeven waar de brug zich bevindt.

Natuur

Tijdens onze wandeling zullen we onder andere de nieuw ingerichte loop van de Tungelroyse beek volgen en eens nader bekijken op welke wijze de natuur na herinrichting weer bezit heeft genomen van dit beekdal. Op diverse plaatsen groeien interessante moeras- en oeverplanten en is het libellenleven weer langs de beek teruggekeerd. Afhankelijk van de tijd en de vondsten onderweg kan nog worden besloten om het gebied

de Tungelerwallen te bezoeken. Dit buitengewoon interessante heide- en stuifzandgebied is voor diverse insectengroepen in deze regio zeer belangrijk. Het is een van de weinige gebieden waar tot voor kort de Harkwesp nog voorkwam.

Het dichtgroeien van het stuifzand is een onwenselijke situatie en de Vereniging Natuurmonumenten streeft er naar om dit gebied weer meer open te maken. Daar delen van de Tungelerwallen nog particulier eigendom zijn, gaat dit vrijstellen van boom- en struikopslag nog niet zo snel.

Wij hopen dat U ons bij deze interessante wandeling wil vergezellen. Denk ook aan verrekijker, fototoestel, vogel- en plantengids. De enthousiaste uitleg van onze excursieleiders zal voor een onvergetelijke dag zorgen...

Het Bestuur

WOLF

door Leo Koster

We kennen het sprookjes wel waarbij geitjes zich moeten verstoppen omdat er zo'n "eng" beest aankomt, ook de oma van Roodkapje wordt geconfronteerd met dat "enge" beest en dan het sprookje van die drie biggetjes die achtervolgt worden door dat

zelfde beest. Ja, we hebben het over de wolf. Misschien kan ik u geruststellen; de wolf mijdt mensen, maar voor dieren geldt dit geenszins. Begin december 2010 heb ik een interessante lezing bijgewoond van de heer Roeland Vermeulen van FREE

Nature (Foundation for Restoring European Ecosystems) met als onderwerp "De wolf terug in Nederland"? en georganiseerd door het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg i.s.m. hun zoogdierenwerkgroep. Een deel van een Franstalige brief wordt voorgelezen waarin melding gemaakt wordt van de laatste wolvenjacht in Limburg in 1810. In 1810-1811 (Franse tijd) heerste hier in Midden-Limburg een wolvenplaag! Bij Rödgen, net over de grens bij Vlodrop-Station, leefden in 1820 nog wolven, op 15-09-1810 werd in het Dalheimer

bos zelfs nog een 11 jarig meisje verscheurd. De laatste gedode wolf in Nederland was in 1881 in Helvoirt (Noord Brabant). In 1897 werd bij Heeze (Noord Brabant) de laatste wolf gezien. Angst voor het onbekende, angst voor een groot roofdier, angst voor honds-dolheid. Want de wolf kan drager zijn van het rabiës virus, vroeger was dit virus altijd dodelijk, de wolf werd te vuur en te zwaard vervolgd. Tijdens de laatste fase van rabiës verliest een wolf alle angst en gaat als een dolle op pad waarbij hij naar alles bijt wat hij tegenkomt, op deze wijze

maakte hij veel menselijke slachtoffers. Mede door deze levensbedreigende ziekte werden ze teruggedrongen tot het voormalige Oostblok en de bergen van Italië en Spanje. Door goede medicatie en door inenting is deze ziekte zeldzaam geworden. Wat zijn de kenmerken van de Europese wolf? Een getoonde dia met bijna drie identieke dieren zorgt al voor veel giswerk.

In het algemeen iets kleiner dan een Duitse herder, langere hoektanden, krachtige hals, sterke borstkas, slanke buik, staat hoog op zijn krachtige poten, beige- tot rossig-bruine vacht, witte plek rondom bek en neus, lichte wangvlek, lichte strepen in het binnenoor, lichte vlek aan beide zijden van de hals, staart recht naar beneden, donker zadelvormig patroon op de rug. Een wolf is een goede zwemmer en een prima loper. Een in 2009 nabij Lausitz (het oosten van Duitsland) gezenderde éénjarige wolf Allan liep in 5 maanden tijd 1500 km en bereikte Wit Rusland. Als hij de andere kant op was gegaan, naar het westen dus, had hij Nederland ruimschoots in 4 dagen gehaald en was hij uiteindelijk in de Noordzee terecht gekomen.

Een roedel wolven bestaat uit 2 volwassen dieren, jongen van dit jaar en halfwas jongen van vorig jaar. Jonge wolven verlaten na drie weken het uitgegraven wolvennest. Tweejarige wolven zijn jong-volwassen en zullen hun geboorteroedel verlaten. Een wolf krijg je maar zelden te zien, ze hebben een natuurlijke angst voor mensen. Een roedel heeft een leefgebied van minimaal 120 km² nodig met voldoende prooidieren. In Europa is onder meer de wolf een toppredator, symbool van wildernis maar ook een cultuurvolger. Net als grote grazers horen predatoren in de natuur thuis. Elke 3-7 dagen moeten ze een flinke prooi doden.

Overblijfselen vormen een welkome voedselbron voor aaseters zoals raven, zwijnen, dassen, marters en gieren. Wolven mijden het cultuurlandschap niet en laten zich vooral leiden door het voorkomen van prooidieren als ree, dam- en edelhert, haas, moeflon en wildzwijn. De opmars van de wolf is te danken aan onder meer verbeterde wet- en regelgeving, het Verdrag van Bern uit 1982, de Habitatrictlijn van 1992 en de Flora- en Faunawet uit 2002. De wolf is een internationaal beschermd dier. In

Nederland zijn genoeg leefplekken alsmede voldoende voedsel, in Nederland leven ongeveer 70.000 reeën, hun favoriete prooidier. Maar Nederland kent ook nog veel natuurgebieden met ingeschaard vee, veel hekken, daardoor geen vrije uitwisseling van prooidieren. Er komt steeds meer aaneengesloten natuur onder meer door de ecologische hoofdstructuur en Natura 2000-gebieden.

Het Europees platteland ontvolkt hier en daar, "loopt" gedeeltelijk leeg, in de toekomst zal 60 miljoen ha grond (de grootte van Frankrijk) worden verlaten.

De wolf specialiseert zich op 1-2 prooidieren, hij kiest voor efficiëntie d.w.z. oude, zieke en verzwakte dieren maar eet ook resten van dierlijke verkeersslachtoffers. De keutels zijn meer dan 2,5 cm dik en hebben een lengte van ongeveer 20 cm, de keutels bevatten veel kalk, botresten en haren, ze keutelen om hun territorium af te bakenen.

De wolf mijdt de mens, een aanval van wolf op mens is een zeldzame gebeurtenis. Mens als prooidier gebeurde vaak door een hybride van wolf en hond die geen angst voor de mens ver-

toonde. In het verleden werden jonge (schaap)herders wel eens aangevallen en gedood. Als de wolf in het nauw wordt gedreven zal hij zeker aanvallen om zichzelf te redden. Het voeren van wolven is ook uit den boze, ze worden erg opdringerig waardoor ze mensen aanvallen, dergelijke wolven worden daarom gedood. Een flinke afname van aanvallen op mensen; door een toename van wild als potentiële prooi, afname van hondsdoelheid, verandering in landbouwcultuur waarbij jonge kinderen niet meer met een schaapskudde op pad gestuurd worden. In Duitsland zijn de laatste 10 jaren geen aanvallen vastgesteld. Als natuurlijke prooi schaars is dan zijn vaak schapen, geiten en jong vee de klos. Duitse schapen worden tegen het einde van de

nacht en vroeg in de ochtend gepakt. Dit is te voorkomen door het vee 's nachts op stal of achter een ongeveer 90 cm hoog schrikdraad te houden, het schrikdraad-raster moet tot op de grond doorlopen. Een tijdelijke methode is het aanbrengen van plastic linten, ze springen dan niet zo gemakkelijk over het raster heen. Ook het inzetten van speciaal gefokte honden, bijvoorbeeld Anatolische herders, kan van invloed zijn. Kalveren van rundvee worden soms bejaagd, doch natuurlijke, wildlevende kuddes met meerdere stieren (zij herkennen dreigend gevaar) doet de predatie sterk verminderen. Kadavers van vee dienen onderzocht te worden, want hierdoor achterhaald men de dader. Als de wolf Nederland binnenloopt, hij is al gesignaleerd in onze buurstaat de deelstaat Noordrijn-Westfalen, geniet hij meteen van zijn beschermde status; verbod op het doden, vangen, verstoren, beschadigen van voortplantings- en rustplaatsen. In Nederland is het Faunafonds de aangewezen instantie die bedrijfsmatige schade aan landbouw door beschermde inheemse diersoorten zoals das, otter, lynx en wolf voor 100% kan vergoeden.

Er geldt ook een vergoeding als grondgebruiker de schade niet kan voorkomen of beperken door het treffen van afweermaatregelen.

Ik denk inderdaad dat de wolf terugkomt in Nederland en daar kan overleven.

Dank aan de heer Roeland Vermeulen voor zijn duidelijke uiteenzetting.

Zie ook:

www.wolveninnederland.nl

ZONNEBADENDE VOSSEN ...

door Leo Koster

Omdat het deze morgen, dinsdag 8 maart 2011, een zonnige (10°C) dag beloofd te worden, besluit ik de Isabellegreend weer eens met een bezoekje te vereren. Vannacht heeft het nog enkele graden gevoren. Na afloop van een dergelijk bezoekje, waarbij geweldig mooie waarnemingen je pad kruisen, krijg je de behoefte om anderen hiervan ook te laten genieten. Via Merum en via enkele klaphekjes op de dijk bereik ik het circa 40 ha grootte

natuurgebied, een schiereiland waar sinds 1994 de natuurontwikkeling op gang is gekomen en dat sinds 1999 in beheer is bij de Stichting Limburgs Landschap. Achter het tweede klaphek zet ik mijn fiets neer. Miauwende buizerden boven me. Ik wordt al vanuit populieren toegelachen door de groene specht. Dan gaat mijn aandacht naar een cirkelende groep grote vogels, het zijn kraanvogels, ik schat ze op ongeveer 75 stuks, ze schroeven zich omhoog boven de Lus van Linne. Deze morgen zou ik nog 5 groepen kraanvogels te zien krijgen, variërend van 30 tot 70 stuks. Ik denk dat ik in totaal een 350 vogels geteld heb. Vanaf de dijk heb ik links de Maas en rechts zicht op de Oolderplas, een groot en diep grindgat. Aan de overkant van de Maas bevinden zich grote aantallen smienten en kol- en grauwe ganzen alsmede enkele kieviten. Door een onverklaarbare reden kiezen de smienten massaal het luchtruim om even later ergens weer in te vallen, het zijn echte

“grazers” en de mannetjes laten een fluitend “*piiew-piiew*” horen. Op de achtergrond hoor ik ook nog de muziek van een carnavalskapel. Scholeksters hebben het al erg druk met elkaar. Het “*gehinnik*” van de dodaars dringt tot me door. Een grote meeuw “werpt” vanuit geringe hoogte een mossel op de harde ondergrond. Een voormalig grasland aan de zuidoostkant van de Isabellegreend is enkele jaren geleden toegevoegd aan het gebied en ontdaan van de afrastering. Ik struin dwars door de vegetatie, in de laagte tussen zwarte vlieren geweldig veel aangespoeld materiaal in de vorm van hout, stengels en dor gras. In dit deel valt de plastic troep nog mee. Ik klim de Nijskens Nak of Mosterdgreend op. Onder deze onnatuurlijke, bolvormige verhoging ligt sinds 1975 bedrijfsafval. Een sanering van deze oude stort is wel overwogen, maar men ziet daar voorlopig van af. Op deze verhoging tussen wat

struiken en boompjes de eerste grote grazers, het zijn de Koniks. Van één Konik kan ik de ribben tellen, graast wel maar ziet er niet goed uit. Ik wandel richting Heerensteerten, een vrij grote waterplas. Dan in de top van een struikje de klapekster. Al wel eerder hier waargenomen, maar toch blijft het een leuke onverwachte waarneming. Pikt geregeld wat van de grond op en vliegt daarmee dan weer naar een topje van een struik. Deze verhoging is voor de grote grazers een goede plek in geval er hoog water dreigt. Aan de onderzijde van de bult blijft water staan en kan het erg drassig zijn. Ik wandel links om de Heerensteerten heen. Hier ligt het vol met plastic troep. Na de recente hoogwatergolf is hier ontzettend veel troep blijven liggen. Tegen bomen, aan bramen, gewoon op de grond, overal plastic rommel. In 1994 heb ik een gedicht geschreven over afval:

VUIL AFVAL

*“Onnodig en overbodig kopen wij in als consument,
we spelen zo in de kaart van de producent.
Gevolg; elke week gevulde zakken op de stoep,
we moeten toch af van de gekochte troep!”*

*Bij Montfort ligt al een enorme bult,
dat is min of meer onze eigen schuld.
Een huishouden is vaak vol blik en plastic gepropt,
na gebruik wordt het daar gedropt.
Deze stort raakt langzamerhand vol,
dat is duidelijk te zien, hij staat al bol.
Het afval wordt afgedekt met lagen zand,
zo ontstaat een onnatuurlijke verhoging in het land.
Dat "teveel" moet worden teruggebracht,
zodat er niet wordt gebouwd bij Maasbracht.
Daar is nl. een afvalverbranding gesitueerd.
N.B. vlakbij de mooie Linnerweerd.
Natuurlijk maken we met recht bezwaar,
want zo'n installatie is niet zonder gevaar.
We moeten volop schrijven en ageren,
misschien kunnen we de A.V.I. dan nog weren".*

Een havik vliegt voor me langs en zal de Linnerweerd onveilig maken. Dan vlak voor mij vliegt een steltloper op met een naar mijn mening vrij korte snavel, ik denk aan een bokje, ik weet echter niet of dat wel kan. Op Heerensteerten zwemmen 16 nonnetjes, de verhouding man/vrouw is ongeveer gelijk. Het nonnetje behoort tot de kleinste zaagbekken. Het mannetje is hoofdzakelijk wit met enkele zwarte, dunne lijnen, tussen het oog en de snavel heeft hij een zwarte vlek, zijn flanken zijn grijs van kleur. Het vrouwtje heeft een roodbruine

kop die voorzien is van witte wangen, haar verenkleed is grotendeels grijs. Voor Nederland zijn het wintergasten, ze broeden in Scandinavië en Siberië in (spechten)holen en nestkasten. Verder op deze plas 2 paartjes grote zaagbekken, wilde eenden en langs de rand aalscholvers die de zon en de wind met uitgespreide vleugels de rug toekeren, diverse blauwe reigers en twee grote zilvereigers en 2 paartjes brilduikers. Het vrouwtje van de brilduiker heeft onopvallende kleuren, haar kop is bruin, het mannetje heeft een ovale vlek tussen snavel en oog.

De snelle vleugelslagen maken een opvallend “fluitend” geluid. Zij broeden ook in (spechten) holen en nestkasten. Omdat er nog geen bladeren aan de struiken en bomen zitten heb ik een duidelijk zicht op de kleiige bult, een dekgrondberg met diverse openingen. In één van die gaten ontdek een rustende vos, een meter naar rechts zit in een andere opening ook nog een vos. Deze verlaat zijn hol en begint zich eens flink te krabben en te schudden. Beide beesten worden prachtig door de al krachtige zon beschenen. Als ik vanuit de holen naar beneden kijk zie ik langs de waterkant ook nog verse knaagsporen van de bever. Ik hoor het zachte geluid van een putter, en jawel hoor deze bontgekleurde vogel houdt zich op in een zwarte els. Enkele witte kwikstaarten vliegen over. Ik kom nu bij de grote open vlakte. Hier is pas goed te zien hoe krachtig het Maaswater over deze vlakte is gespoeld. De her en der staande meidoorns, hondsrozen en kornoeljes hangen vol met rommel en door de kracht van het water zijn ze scheef geduwd. Hier diverse grauwe ganzen en grazen de andere grote grazers d.w.z. de Gallowayrunderen. Ik zie slechts

één kalf, het gele oormerk is erg opvallend. Als ik vanaf deze vlakte weer naar de dekgrondberg kijk zie ik weer een groot hol waarvoor twee vossen zitten. De beesten moeten tegen de zon in kijken om mij te zien, doch eentje beseft toch dat hij/zij bekeken wordt en verdwijnt in het veilige hol, de ander blijft rustig liggen en geniet volop van het mooie weer. Een sperwervrouwkje probeert met snelle vleugelslagen hoogte te winnen. Bovenop deze berg in een eenzame populier zit een holenduif. In deze dekgrondberg hebben in het verleden al de holenduif, oeverzwaluw, berg-eend en vele konijnen gehuisd. De zuidzijde van deze dekgrondberg is flink geërodeerd en een eldorado voor diverse (zand)bijen. Via de dijk wandel ik terug, de

schuwe koperwiek zoekt een ander onderkomen, een gaai zoekt "scheldend" een andere plek. Aan deze kant ligt totaal geen rommel. Ik wandel van de dijk af en loop verder richting de oever van de Oolderplas. Bij al het moois wat ik reeds gezien heb past eigenlijk ook nog wel een ijsvogel, maar helaas deze "blauwe diamant" heb ik niet waargenomen. Aan enkele bomen op de kleine eilandjes is recent door de bever geknaagd. De kruinen van enkele grote populieren zijn door zware stormen flink beschadigd en de zware takken liggen nu langs de rand van het water. Als ik bij mijn

fiets kom zie ik weer een groep kraanvogels van ongeveer 70 stuks, deze groep valt uiteen in drie sub-groepjes en vervolgen hun vlucht richting het noorden. Als deze prachtige vogel een rondje draait en een beetje kantelt valt het zonlicht op het blauwgrijze verenkleed, ook opvallend de donkerkleurige rand van de vleugels met gevingerde uiteinden.

HET GROENE KRUIS, DEEL 3

HET JAAR 1963 (slot)

door René Theunissen

Het hoofdstukje Handel en Industrie behandelt enkele grotere werkgevers in het Linne van 1963.

Grinderij der

N.V. Nederlandse Spoorwegen

Deze grinderij is aan de Maas

gelegen. Dit bedrijf dat hier ca. 45 jaar is gevestigd, voorziet groten-deels in de behoefte aan ballastgrind voor het gehele Nederlandse spoorwegnet.

Het exploitatiegebied ligt aan de overkant van de Maas. Dit is een schiereiland "Osen" genaamd, dat

door een geweldige lus in de Maas wordt ingesloten. Na verwijdering van de bovengrond door dragline, bulldozer, spoor en karren wordt hier door eigen baggermolens een ca. 10 meter dikke laag zand en grind gebaggerd. De grove grind wordt door middel van elevatorbakken, getrokken door sleepboten, naar de wal vervoerd en daar door elevatoren met ingebouwde brekers tot ballastgrind gemaakt. De grind komt in de spoorwagens, zgn. zelflossers, waarvan later treinen worden geformeerd, die het naar diverse bestemmingen in het land vervoeren. De productie hiervan is ongeveer 300.000 ton per jaar. In 1962 is als uitbreiding een grote splitbrekerij gebouwd. Als restproduct wordt door twee zuigers uit de rivier fijne betongrind en zand in particuliere schepen geleverd, zulks tot een hoeveelheid van rond 250.000 ton. In dit bedrijf zijn circa 85 personen werkzaam. De directie is in handen van de heer J.W. Tol.

Sodafabriek

Op de grens van Linne en Herten, op een terrein gelegen aan de Maas en aan de spoorweg, werd in 1938 het bedrijf van de N.V.

Nederlandse Patent- en Kristal-sodafabriek v/h Dury en Hammes, gevestigd. Het is voornamelijk een electrolysebedrijf voor vervaardiging van natronloog, chloor en waterstof, terwijl daarnaast nog worden geproduceerd zoutzuur, chloorbleekloog, trichlooraethyleen en perchlooraethyleen. Aan de Maas beschikt het bedrijf over een loswal voor de aanvoer van grote hoeveelheden zout, dat als grondstof wordt gebruikt. De aanvoer van eindproducten geschiedt hoofdzakelijk per spoor en spoorketelwagens, maar ook per schip en per tankauto worden belangrijke hoeveelheden eindproducten naar de afnemers vervoerd. De spoor aansluiting met de lijn Roermond-Maastricht loopt via het rangeerterrein van de grinderij der Nederlandse Spoorwegen. Na de Tweede Wereldoorlog werd het bedrijf geleidelijk uitgebreid. In verband met het grote verbruik van elektrische energie bouwde de Provinciale Limburgsche Electriciteits Maatschappij enkele jaren geleden een transformatoronderstation vlakbij het bedrijf. De "Sodafabriek" zoals het bedrijf in de volksmond heet is een zeer moderne chemische fabriek van middelgrote omvang; bijna

vierhonderd werknemers heeft zij in dienst, waarvan er circa 100 in Linne wonen. Aan de opleiding van personeel in eigen bedrijf wordt grote aandacht besteed. Voor de sportbeoefening zijn bij het fabrieksterrein een voetbalveld en twee tennisbanen aanwezig.

NV Esso

De N.V. Esso Nederland heeft sedert 1959 in Limburg een depot in Linne. Dit gevestigd aan de Veestraat. De ingebruikneming van het depot Linne betekende de opheffing van de kleinere depots Venlo en Maastricht. De imposante tanks markeren het dorpsbeeld. Vanuit dit depot voorziet Esso Nederland vrijwel geheel Limburg en een gedeelte van Noord-Brabant van benzine, gasolie, petroleum, huisbrandolie en andere producten. Het vervoer van deze producten vindt plaats met tankwagens. Het laden van deze wagens geschiedt met pompen die een capaciteit van vijftienhonderd liter per minuut hebben. Een twintigtongswagen is klaar in vijftien minuten. De aanvoer van de producten vanaf raffinaderijen wordt verricht met eigen tankschepen van de maatschappij. De tankschepen

liggen aan het Schoor. Het terreingedeelte, waar zich de grotere tanks bevinden is omgeven door een stevige aarden wal, zodat, wanneer er iets mis zou - wat overigens vrijwel uitgesloten is - zich geen uitstromende producten kunnen verspreiden.

In het depot zijn onder leiding van de depotchef de heer J.A.H. van den Brink dertig employees werkzaam.

Als aardige bijzonderheid kan gelden dat Esso Nederland N.V. voor de vaart ter zee een tankschip, de "Esso Den Haag" in de vaart heeft van 19 duizend ton. Dit schip heeft een lengte van 260 meter en een breedte van 38 meter.

Mouterij Limburgia

Achter het pand Grotestraat 8, Linne is gevestigd de mouterij "Limburgia NV" v.h. Fa. L. Beltjens, eigenaar de heer Ch. Beltjens. In deze mouterij wordt - hoofdzakelijk in de maanden met een -r- erin - gerst, afkomstig uit de Nederlandse polders, gemout. Levering vindt plaats aan brouwerijen in Nederland en in het buitenland. In de maanden zonder -r- wordt ook gemout, het dan vervaardigde

mout is bestemd voor de meelfabrieken ter verwerking in speciale broden zoals tarwebrood. Jaarlijks wordt in de mouterij rond 500.000 kilogram gerst tot mout verwerkt.

Technisch Bureau Slabbers

Dit bureau is gevestigd aan de Breeweg no.6 werd in of omstreeks 1919 opgericht door wijlen de heer J.H. Slabbers. Het houdt zich bezig met de levering aan de electrodetailhandel en de grootindustrie van alle soorten electro-technische artikelen. Bij het op de markt verschijnen van de zgn "droomkeukens" is naast het technisch programma ook aandacht besteed aan de electrohuishoudelijke apparaten. De huidige firmanten van het zich voortdurend uitbreidende bureau zijn A.P.J.M. Slabbers en P.W.H. Klerckx.

VéGé Limburg

Onder deze vlag vaart in het VéGé convooi de grossierderij van de Fa. Gebr. Helwegen, die sinds 1960 in het bedrijfspand aan de Veestraat is gevestigd en waar ca. vijftig mensen werkzaam zijn. Achter de voorbouw van twee verdiepingen met grote vergader-

zalen en ruime kantore ligt het imposante magazijn van 3000 m². In deze enorme ruimte staan groepsgewijs grote hoeveelheden goederen. Hier worden de bestellingen voor de honderd-dertig aangesloten VéGé winkels in Limburg gereed gemaakt. Het wagenpark telt ca. 15 vervoermiddelen en heeft een goed geoutilleerde werkplaats. Voor eventuele verdere uitbouw ligt achter de bedrijfspanden nog een terrein dat door VéGé Limburg belangeloos is afgestaan voor de ruitersport in deze gemeente.

De gids besluit met een 70-tal advertenties van de Linner en Midden Limburgse middenstand. Enkele namen vooral bekend bij de oudere lezers: Garage Jeepexpress; Fa. Cloudt Oudeweg 11; Sparkruidenier; CO-OP winkel Grotestraat 31; Hotel-Café-Restaurant A.Creemers-Verheyden Marktstraat 23; Gebr Creemers Timmerfabriek Grotestraat 34; Handel in rijwielen en bromfietsen P. Cuypers; Aannemersbedrijf Gebr. H. en P. van Daal; Zuivelhandel en frituurbedrijf Piet Douven; A. Gielen Maalderij-Graan en Meelhandel Marktstraat 21, etc. ◆

NACHTGEZANG

door Marianne Vos-Jaspers

We woonden pas enkele maanden in Roermond en verkeerden in een constante geluksstemming door onze instinctieve beslissing om deze stad tot ons 'thuis' te verklaren.

Gevolg was dat het mij moeite kostte om op een enigermate normale tijd te gaan slapen.

Er was immers zoveel om in de stilte van de nacht rustig te overdenken.

Omdat het ongeregelde leven met alle emoties van die dagen toch wel vermoeiend werkte, nam ik mij op zekere avond voor om nog vóór middernacht te gaan slapen.

Wim, de Man in mijn Leven, leeft volgens een geregeld tijds patroon en sliep al.

Mijn laatste sigaret van die dag gloeide in het donker van het computer- annex rookkamertje en ik staarde op het grijze lint van de nachtelijke Hambeek.

Onverwacht stegen vanaf de overkant jubelende klanken op, zó mooi ...

Een vogel zong over weidse landschappen, over kleurige bloemen-

velden, eeuwigheid, over heimwee en thuiskomst, over wolken en wind, maan en sterren. Over de vreugde van het zijn.

Van verre kwam een antwoord, heel zacht, als een vertraagde echo.

Een Nachtegaal zong voor mij, heel alleen voor mij, zijn Nachtgezag.

Iets kriebelde op m'n wangen. Het waren tranen. Tranen van ontroering.

Een wens ontstond. Mag er ooit onvrede in mijn leven komen, laat dan een nachtegaal voor mij zingen over het tijdloze en over de schoonheid. Zodat ik begrijp.

AANDACHT VOOR ANDRENA

door Marianne Vos-Jaspers

Op een zonnige maartse zondagochtend, tijdens de praktijkles 'Winterkenmerken Bomen' in Park Hattem ontwaarde Jan bij de Oosterse beuk vele zandbijtjes. Het was de *Andrena clarkella*, Zwart-rosse zandbij. Uiteraard was de eerste gedachte: foto's maken!

Het macro-objectief lag echter thuis, want wie denkt eraan zoiets kleins te zien tijdens een bomencursus? Gelukkig bedraagt de afstand thuis – Park Hattem slechts enkele tientallen meters, dus na afloop van de cursus-ochtend naar huis, objectief ingepakt en weer terug. Het was bij de Oosterse beuk een drukte als op een luchthaven met opstijgen en landen van bijtjes. Om zoiets kleins mooi in beeld te krijgen moet je als fotograaf door de knieën, en wel heel diep. In die Hatha-Yoga houding lukt het om de diertjes goed voor de lens te krijgen zonder nestjes te verstoren. Fotograferen maakt lenig! Vele malen ook stapte ik behoedzaam tussen de hoopjes uitge-

graven zand, diep gebogen, goed oplettend om geen bijtje te vertrappen.

Geconcentreerd zocht en fotografeerde ik die middag, slechts gestoord door de vraag van menige parkwandelaar; "Hebt u iets verloren? Kan ik u helpen zoeken?"

Ik besloot om enkele malen per week een bezoek te brengen aan de *Andrena*-nestplaats om hun gedrag te observeren. Op het einde van de tweede week was te zien hoe bij een aantal diertjes de kleur van het haardotje veranderde van fleurig oranje-rood naar vaalgeel tot grijs.

Ach ja, ze werden al een dagje ouder...

De Zwart-rosse zandbij heeft drie weken te leven, zo had Jan ons verteld, maar tot m'n verbazing waren er na afloop van die termijn nog steeds dagelijks enkele Zandbijtjes actief. Conclusie; *Andrena clarkella* leeft langer! Dus Jan per mail in kennis gesteld van dit heugelijke feit – natuurlijk met een recente

afbeelding als bewijs. Antwoord;
Dit is niet de clarkella, maar de
Andrena vaga!

Onopgemerkt waren de Zwart-
rosse bijtjes verdwenen en was
hun nestplaats overgenomen
door de Grijszandbij....

Mijn gewoonte om gedachten
hardop uit te spreken zal in deze
tijd waarin velen luid kwetterend
met een handy aan hun oor door
stad en park draven, niet
opvallen. Dacht ik.

De Oosterse beuk aan wiens voet
Andrena de thuisbasis had, kreeg
in die observatieweken natuurlijk
ook alle aandacht en werd van
alle kanten hardop mompelend
gefotografeerd.

Op een dag klonk het naast mij;
"Ah! U spreekt met bomen!" Een
ontkenning mocht niet baten,
immers, bomen zijn levende
wezens, zei de man, en ze
waarderen het zeer als je tegen
hen praat.

Ik vond een bijna dood bijtje. Die
mocht mee naar huis.

Probleempje; mijn tas met daarin
de buisjes lag op enkele meters
afstand aan de stam van de beuk.
De plaats waar het beestje lag
moest gemarkeerd worden, maar
waarmee? Met de camera was
wat overdreven. Ha! Een takje!
Prima oplossing. Stapstap, buisje

pakken, omdraaien, en wat zie je
dan? Hónderden takjes.

De zoekactie naar het bijna dode
bijtje bleef zonder resultaat.

Het waren drie schitterende
weken met geregeld een royale
portie Andrena-energie. Met
urenlang in Park Hattem, een
schat aan foto's en veel gezellige
gesprekjes met andere park-
bezoekers.

Dat er weinig ruimte bleef voor
andere zaken was niet erg;
De Zwart-rosse zandbij - respec-
tiefelijk de grijszandbij - had voorrang.
Kortom; drie weken lang Alle
Aandacht voor Andrena.

Dat het hoog tijd werd voor
Aandacht voor Eigen Uiterlijk,
bleek toen iemand tegen zijn kind
riep; "Kijk! Die meneer maakt
foto's!"

ZANDBIJEN

door Jan Hermans

In Nederland komen veel verschillende soorten bijen voor. De meeste van deze bijen leven solitair, dus niet met vele in een nest bijeen zoals de Honingbij. Al deze solitaire bijengroepen volgen een eigen levenslijn met daaraan aangepast gedrag. Veel soorten zijn maar een beperkte tijd van het jaar actief, vaak gebonden aan de bloeitijd van bepaalde plantensoorten. Sommige bijen vliegen maar op een of twee soorten bloemen; weer andere vliegen op diverse bloemen.

Aanleiding voor deze bijdrage is een waarneming tijdens de bomen-cursus. Bij een bezoek aan het stadspark Hattem op 13 maart troffen we onder een majestueuze Beuk een groot aantal nesten aan van de zandbij *Andrena clarkella*, de Zwartrosse

zandbij. Op diverse plekken waren vrouwelijke bijen bezig om hun nesten te voorzien van voorraden stuifmeel. Deze in de grond nestelende zandbij is een prachtige verschijning. De vrouwtjes hebben een roestbruine beharing op het borststuk, die scherp afsteekt tegen het overigens zwarte lichaam. Ook de achterpoten dragen roestbruine beharing. Hierin wordt het stuifmeel verzameld. De mannetjes zijn een stuk kleiner met een minder uitgesproken, opvallend kleurpatroon.

Andrena clarkella nestelt bij voorkeur op vegetatievrije locaties, zoals wegranden, open plekken in graslanden of licht bemoste plekken in open bossen. De bodem kan zandig zijn, maar ook sterk humeus. Vaak is de bodem in de buurt van de nesten aangetreden.

Nesten

De nesten worden zelf uitgegraven. Meestal nestelen meerdere dieren bij elkaar vanwege de gunstige nestlocatie. De nesten liggen vaak verspreid, niet direct dicht aan elkaar. De nesten liggen vier tot vijf centimeter diep, maar soms ook tien tot dertig centimeter diep. In elk nest worden een tot vier broedcellen gebouwd, die later voorzien worden van stuifmeel. Voor elke stuifmeel-verzamel-vlucht wordt de nestingang afgesloten. Andrena clarkella bezoekt uitsluitend bloeiende wilgensoorten. Daarom is ze al zeer vroeg in het jaar actief. Ze geeft de voorkeur aan Boswilg (*Salix caprea*), maar verzamelt ook stuifmeel van Grauwe wilg (*Salix cinerea*) of Geoorde wilg (*Salix aurita*). Mannetjes ziet men zelden op bloemen; zij zijn vooral bij de nestingen van de vrouwtjes te

vinden.

Dat Andrena clarkella in grote aantallen in Stadspark Hattem aanwezig was getuigen de observaties van mevr. Marianne Vos.

Zondag 13 maart:

97 nesten onder grote Oosterse beuk; 6 nesten apart van de hoofdkolonie; 17 nesten platgetrapt.

Dinsdag 15 maart:

zonnig weer; situatie hetzelfde; verhouding mannetjes/vrouwtjes: 2:3

Vrijdag 18 maart en zaterdag 19 maart:

geen exemplaren gezien door slecht weer

Maandag 21 maart:

6 tot 8 vrouwtjes, geen mannetjes. Gedrag onzeker en nerveuzer.

Woensdag 23 maart:

zonnig; vier vrouwtjes; slechte oriëntatie, een dood exemplaar

Donderdag 24 maart:

zonnig, vier vrouwtjes actief

Zaterdag 26 maart:

koel en zonnig; een vrouwtje traag kruipend, een mannetje bij nestuitgang en een vrouwtje traag vliegend

Zondag 27 maart:

drie vrouwtjes en een dood

exemplaar met de pootjes vol met stuifmeel.

Andere weetjes

De Zwartrosse zandbij is een zeer vroege soort. De overwinterende dieren worden op zachte milde winterdagen soms al eind februari gezien. Ze zijn actief bij lage temperaturen, vaak net onder de 10 graden. Om op te warmen zitten ze graag een tijdje op droge, windvrije en zonnige plekjes. Mannetjes en vrouwtjes vinden elkaar door het afzetten van geurferomonen. Dat kan op verschillende struiken of bomen in bosranden. Daar patrouilleren

mannetjes op en neer om te zien of er paringsbereide dames zijn. Sommige mannetjes duurt dat te lang, dergelijke individuen zoeken de nestkolonies op.

In Nederland is de Zwartrosse zandbij een vrij zeldzame soort, waarbij de meeste waarnemingen uit het zuidelijk deel van Nederland afkomstig zijn.

De prachtige foto's zijn van Marianne Vos, die ik niet alleen wil bedanken voor de foto's, maar ook voor het volgen van de Hattem-kolonie.

